

PARÁDI József
A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia
Magyar Királysága külső határainak őrzésében

Magyarország a dualizmus időszakában a határőrizet tekintetében hasonlított a Magyar Köztársaság Schengeni Egyezményhez csatlakozás utáni időszakhoz. Az Európai Unióhoz hasonlóan az Osztrák-Magyar Monarchia két társországnak közös határa is nyitott volt a rendszeresen megújított vám- és kereskedelmi szerződés nyomán. Az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság közös határát az áruk és a személyek bárhol és bármikor ellenőrzés nélkül átlépheték. E határokon a szomszédos országokba történő belépés ellenőrzésének megvalósítása céljából a két társország rendvédelmi szervezeteket sem hozott létre.¹

Szükség volt azonban arra, hogy a dualista államszövetség külső határait ellenőrizték. A külső határok őrzését mindkét társország önállóan valósította meg. A Magyar Királyságban – a korabeli európai gyakorlattal összhangban – a határok átlépését igyekeztek elősegíteni. Magyarországon törvénybe iktatták, hogy az ország határainak átlépéséhez nem kell útlevél, azt mindenki szabadon átlépheti (1903/VI. tc. az útlevélügyről). A szabad mozgást tekintették tehát alapesetnek. Csupán azt a kört határozta meg, amelynek az általános szabályoktól eltérően, mégis engedélyhez kötötték a határ átlépését. A kölcsönösség elve alapján a belügyminiszter állapíthatott meg útlevélkötelezettséget azon országok irányában, amelyek a Magyar Királyság polgáraitól is igényeltek útlevelet az országukba való belépéshez. Ezen országok körébe tartozott például a Román és a Szerb Királyság. Engedélyhez kötötték továbbá a hadkötelesek, a jogerősen szabadságvesztésre ítélt határátléptetést is. Mindez azonban az Osztrák Császárság irányában fikció volt csupán, hiszen az osztrák örökös tartományok és a Magyar Királyság között nem működött határellenőrzés.²

A dualizmus időszakában fejlődött ki az a kishatárforgalmi rendszer, amely – csökevényes formában ugyan, de – tovább élt a két világháború közötti időszakban, a térség szovjet típusú pártállamainak a létrehozásáig. A dualizmus időszakában a kishatárforgalom a határ mindkét oldalán elterülő 40 km széles területsávra terjedt ki. Ezen sávban a szomszédos országok polgárai útlevél nélkül – csupán kishatárforgalmi utiigazolvánnyal – közlekedhettek. A 40 km-es sávokban működő közigazgatási hatóságok pedig lényegében országuk minden állampolgárának kiállíthatták a kishatárforgalmi utiokmányt, ha ezen igényét megindokolta és más kizáró ok nem állt fenn. A határátlépés céljától függően többféle kishatárforgalmi okmány létezett. Másféle utiokmányt kapott a túloldalon rendszeresen munkát végző vagy ingatlannal rendelkező, megint másfélét az ügye intézése céljából a határ túloldalára utazó. A kishatárforgalmi utiokmányok időbeli hatálya is eltérő volt. Általában egy héttől egy évig voltak érvényben.³

A magyar-szerb és a magyar-román határon számos – a kishatárforgalom számára megnyitott – határátkelőhely működött. Lényegében a határon átvezető valamennyi út egyben kishatárforgalmi határátkelőhelyként funkcionált. Kishatárforgalmi utiokmánnyal rendelkezők azonban a határt a távolsági határforgalmat lebonyolító határállomásokon (korabeli szóhasználat szerinti határkapukon) is átlépheték. A kettős birtokosok pedig a határon átnyúló birtokaikon bárhol és bármikor átlépheték az államhatárt. A kishatárforgalom ellenőrzését szabályozó rendeletek is a szabad mozgás szellemiségének az elősegítését követték. A határforgalmat ellenőrző magyar szervezetek számára kiadott utasítás például azt is tartalmazta, hogy a határátlépésre utiokmány nélkül jelentkezőket is át kell engedni a határon abban az esetben, ha az átléptetést végzők az illetőt látásból ismerik, mert a határt korábban már több alkalommal érvényes utiokmánnyal átlépte. Át kellett engedni továbbá a határon a határállomások területén foglalkoztatott közalkalmazottakat és családtagjaikat, valamint házuk népét. Ez praktikus módon azt jelentette, hogy az itt foglalkoztatott állami alkalmazottak feleségei és háztartási alkalmazottaik a határ túloldalán is végezheték bevásárlásaikat határátléptetési procedúra nélkül.⁴

A kiegyezés után a Magyar Királyság külső határait a Magyar Királyi Pénzügyőrség kihelyezett alakulatai őrizték. A határon áthaladó áruforgalmat a vámhivatalok, a személyi forgalmat pedig a legközelebbi város rendőrségének személyi állományából kikülönített csoportok ellenőrizték. A határrend betartására pedig a határmenti vármegyék által a határvonal közelébe telepített határszéli szolgabírói kirendeltségek felügyeltek.⁵

A magyar határőrizeti modell lényege 1867-től az volt, hogy határok őrzését – ahol erre egyáltalán szükség volt – a közigazgatás határmenti szervezetei lássák el. A határmenti szervezetek azokat a határőrizeti részfeladatokat valósították meg, amelyek összhangban álltak az alapfeladataikkal. A magyar modell eltért Románia és Szerbia határőrizetétől is. Mindkét országban az állam határátlépést ellenőrző és korlátozó joga hangsúlyozásának primátusa érvényesült. Ennek érdekében Szerb- és a Román

Királyság határőrzésében is aktívan részt vett a haderő, melye Szerbiában a pénzügyőrség, Romániában pedig a rendőrség egészített ki. Ezzel szemben az Osztrák-Magyar Monarchia mindkét társországaiban – Nyugat-európához hasonlóan, békeidőben – a határok őrzésében a haderő nem vett részt. Karl von CLAUSEWITZ munkáiban a határok őrzésének a témáját is érintette és megállapította, hogy a katonai erővel végrehajtott határőrzés idejétmúlt. Ez azonban nem jelentette azt, hogy fegyveres konfliktus esetén a haderőnek nem lehetett szerepe a határok biztosítása terén. Az Osztrák-Magyar Monarchiától délre és keletre eső területeken azonban – a nyugat-európai gyakorlattól eltérően – a haderő továbbra is aktívan részt vett a békeidők határőrzésében.⁶

Békeidőben a rendvédelmi testületek által megvalósított határőrzés szisztémája takarékos és hatékony volt. Idővel azonban a határforgalom növekedésével és a körülmények módosulásával szükségessé vált, hogy a határ mentén is szolgálatot teljesítő és újonnan felállított rendvédelmi testületeket is bevonják a határőrzési feladatok teljesítésébe. A Magyar Királyság mezőgazdasági terményei számára fontos piacot jelentett Nyugat-Európa. Magyarország ezt csak úgy tudta megtartani, ha megőrizte a dualizmus során kialakított egészséges állatállományát. Ezt a helyzetet azonban veszélyeztette a két szomszédos balkáni királyságban a hazaitól jelentősen kedvezőtlenebb állategészségügyi helyzet. A hézagosan őrzött határokon jelentős csempészés folyt, amely elsősorban az erdélyi állatállományt fertőzte. E miatt a gazdaszövetségek számos panasszal éltek. A hézagosan őrzött határvonalat a századfordulótól növekvő mértékben igyekeztek kihasználni a román és a szerb sovónisza körök is. A zöldhatáron államellenes iratokat és agitátorokat juttattak át a Magyar Királyság nemzetiségek által lakott területeire.⁷

1891-től a magyar rendvédelem legtekintélyesebb szervezetét a Magyar Királyi Csendőrséget is bevonták az ország külső határainak az őrzésébe. A határszéli csendőrség felállítása a román-magyar határ kitűzéséhez kapcsolódott. A román fejedelemségek és a Magyar Királyság között egyes határmenti területek hovatartozása vitatott volt. Több évtizedes eredménytelen tárgyalássorozatot követően végül 1882-ben sikerült megegyezni a határvonal felülvizsgálatában és közös bizottság által megvalósuló kitűzésében. Az újonnan kitűzött határvonalat nemzetközi egyezménybe foglalták, melyet a magyar országgyűlés emelt törvényerőre.⁸ Az új határvonal eredményes őrzésére irányuló kormányrendeletet gróf SZAPÁRY Gyula miniszterelnök és belügyminiszter, báró FEJÉRVÁRY Géza honvédelmi miniszter, SZILÁGYI Dezső igazságügyminiszter, BAROSS Gábor kereskedelemügyi miniszter, WEKERLE Sándor pénzügyminiszter és gróf BETHLEN András földművelésügyi miniszter írta alá. A rendelet első fejezetében foglaltak – amely a határvonal épségben tartása és a határforgalom témájával foglalkozott – megvalósítása hárult a belügyminiszterre. Az első fejezet első paragrafusára rendelte el a határszéli csendőrség felállítását.⁹

A határszéli csendőrség szervezésekor az 1. számú – kolozsvári székhellyel bíró – csendőrkerület 29 őrmesterrel, 159 őrsvezetővel és 797 csendőrrel, összesen tehát 985 fő legénységgel rendelkezett. Az új csendőr őrsök szolgálati helyét, működési területét a honvédelmi és a belügyminisztérium közös bizottsága tervezte, melynek TÖRÖK Ferenc cs. altbgy. – a testület felügyelője – volt a vezetője. Az átszervezés során 1 új csendőrkerületi szárnyat, 2 szakaszt és 12 őrsöt állítottak fel. Ezzel a kolozsvári csendőrkerület alárendeltségében 5 szárny 11 szakasz és 134 őrs, valamint 4 különítmény működött. Az új szárny 66 fős volt, 3 tiszttel és 63 fő legénységgel. A személyi állomány rendfokozat szerint 1 fő I. osztályú szárnyparancsnokra 1 fő főhadnagy, illetve hadnagy szakaszparancsnokra 3 őrmesterre, 12 őrsvezetőre és 48 csendőrré tagozódott. Az új határszéli csendőri erők 1893 júliusában kezdték el szolgálatukat.¹⁰

A határszéli csendőrség feladata volt a határvonalra annak berendezéseire felügyelni, az illetéktelen beavatkozásokat meggátolni és ezen szabálysértést elkövetőket elővezetni. Az ő feladatuk volt továbbá a határsértések megakadályozása, a határsértők elfogása. Az elfogott határsértőket a csendőrség a területileg illetékes szolgabírói kirendeltségeknek adta át. A szolgabírói kirendeltségek pedig – az alispánon keresztül – minden határsértésről köteles volt értesíteni a belügyminisztert. A határőrzési tevékenységet folytató csendőrség munkáját a belügyminiszter a honvédelmi miniszterrel egyetértőleg szabályozta. A határőrzést is végző csendőrség feladatát elsősorban járőrözéssel látta el. A határőrzési szolgálat szakirányításával a csendőrkerület törzsében 1 tiszt foglalkozott.¹¹

A csendőrségnek a határőrzési szolgálatot teljesítő része – határőrzet tekintetében – a főbb hágók mellett szervezett szolgabírói kirendeltségek alárendeltségébe is tartozott. Ezen szolgabírói kirendeltségek voltak a magyar-román határszakaszon a határőrzet felelős végrehajtói. Ellenőrizték és szükség szerint irányították a Királyi Erdőfelügyelőség, valamint az állami és járási erdőtiszteknek a határvonal erdőátvágásainak karbantartására irányuló munkáját. Részt vettek az időnként megtartott közös ma-

gyar-román bizottságnak a határvizek ellenőrzésével foglalkozó tevékenységében. Betartatták az állategészségügyi előírásokat és a pénzügyőrség határőrizeti szolgálatát is ellenőrizték.¹²

A határszéli csendőrség 1906 után, a Magyar Királyi Határrendőrség felállítását követően is funkcionált. A határrendőrség felállításakor megszüntetett szolgabírói kirendeltségek helyét határrendőrkapitányságok és kirendeltségek foglalták el.¹³

Szerbia és az Osztrák-Magyar Monarchia között egyre feszültebbé váló viszony jelentősen befolyásolta a szerbiai határvonal őrzését. Mindkét részről tüzeltek egymásra a határőrizeti járőrök. A szerb ajkú lakosság körében a magyar hatósági közegek irányába ellenszenv volt tapasztalható. Ilyen körülmények között a kis létszámú határrendőrség erői nem tudták eredményesen ellátni a határ őrzését. A csendőrség erői is kevésnek bizonyultak pedig a szegedi csendőrkerület-parancsnokság erőinek nagy részét a határra irányították. Az őrsök sűrűsége itt jóval nagyobb volt mint a kerületnek az ország belsőjében lévő működési területén. E sűrűség ellenére a szerb határon elhelyezkedő 42 csendőr őrsöt 52-re emelték. Így a szerb határon szolgálatot teljesítő csendőrök száma 149-ről 310-re emelkedett.¹⁴

A határőrizet erősítése céljából Erdély romániai határszakaszán működő 21 csendőr őrsöt 107-re a 117 főnyi legénységet pedig 728 főre emelték. Ebben az időben felvetődött annak a gondolata is, hogy a határrendőrséget erősítik azonban jobbnak látták a csendőri erők növelését. A csendőrség ebben az időben már bevált apparátus volt. Fejlesztésének megvoltak az alapjai: a meglévő szárny- és szakasparancsnokságok, valamint őrsök, amelyek száma gyarapítható volt. A határrendőrség fejlesztése sokkal többbe került volna. A csendőrség fejlesztése mellett szólt az a tény is, hogy a csendőrkerületek létszámát rövid idő alatt át lehetett csoportosítani a szükséges helyekre. A csendőrség nem határőrizeti jellegű jogai, mint például a fegyverhasználat is jóval kiterjedtebb volt a határrendőrségénél.¹⁵

Az átszervezést megelőzően 3 csendőrtisztet tanulmányokra küldtek az osztrák örökös tartományokba és az annektált Boszniába, hogy az ottani csendőrség határőrizeti módszereit tanulmányozzák. Ezek után kezdték meg az átszervezést, melynek keretében a határrendőrségi őrségek személyzetét beolvasztották a kirendeltségek és kapitányságok személyi állományába. Így az úgynevezett külszolgálatok – amit ma járőrszolgálatnak nevezünk – a csendőrség hatáskörébe kerültek. A csendőrség az 58 320/1912. BM. kr. alapján határőrizeti külszolgálatot önállóan látott el. E mellett a helyi csendőri erők átvették az útlevélvizsgálatot a vodicza-i, verestoronyi, predeáli, sósezői, gyimesbükki, és gyergyótölgyesi határkapuknál. Az utiokmányok ellenőrzése mellett határszéli utiokmányok kiállítását is végezte a csendőrség: Vulkánban, Szurdokon, Bodzakraszán, Ósánczon és Gyergyóbékáson. Azon határállomásokon, ahol a határrendőrség továbbra is útlevélvizsgálatot végzett minden érkező és induló vonatknál, valamint hajónál a csendőrség ügyeleti szolgálatot volt köteles adni.¹⁶

A határszéli csendőrség jogait az 1912-es csendőrségi utasítás tartalmazta.

„a./ A határon átkelőket figyelemmel kísérése, a határ mentén felmerülő – államrendészeti szempontból fontosabb – mozzanatokról és eseményekről tájékoztató szerzése és az észleltekről az illetékes hatósággal való közlése;

b./ Államellenes nyomtatványok becsempészésének megakadályozása, és feljelentése;

c./ Idegen politikai ügynökök megfigyelése;

d./ Külföldiek bejelentésére és lakhatására vonatkozó szabályok végrehajtásának ellenőrzése az 1912. évi 48 999/V-a. és az 58 320/V-a. sz. belügyminiszteri rendeletben meghatározott mérvben;

e./ A kémkedés megakadályozása, esetleg a kémek elfogása és az illetékes hatóságoknak való átadása;

f./ A szomszédos állam lakói részéről személyek és tárgyak ellen jöhető erőszakos támadás megakadályozása, különösen pedig katonai védőművek, az ország határának jelölésére szolgáló határjelek, jelzők, katonai vagy polgári hatóság által felállított földmérési jelek megrongálásának, megsemmisítésének vagy megváltoztatásának megakadályozása, a tettesek kinyomozása és az illetékes hatóságnak való feljelentése vagy – szükséghez mérten átadása,

g./ Kitiltott, rendőrileg kifogás alá eső és magukat igazolni nem tudó gyanús személyeknek az állam területére való szándékos belépésének megakadályozása;

h./ Nyomozott vagy valamely büntetendő cselekménnyel gyanúsított és a törvények vagy a fennálló szabályok értelmében előzetesen letartóztatható egyéneknek a határszáron való elfogása;

i./ Toloncok kísérése;

j./ Fegyverek lőszeres és hadiszerek ki- és bevitelének ellenőrzése, valamint tilalom esetén ilyenek és más tiltott tárgyak kivitelének és behozatalnak megakadályozása;

k./ Hadköteles egyének kiszökésének megakadályozása;

l./ Kerítés /nőcsempészet, leánykereskedelem/ megakadályozása és feljelentése;

m./ A határszéli vasúti és gőzhajó állomásokon az államrendészeti és közegészségügyi szabályok betartásának ellenőrzése.

n./ A határszélen lévő szállodák, vendéglők, korcsmák, kávéházak és egyéb nyilvános helyek ellenőrzése;

o./ Azon határvonalakon, ahol útlevelek kötelezettség áll fenn és ahol ez kifejezetten a csendőrségre bízott: az útlevek vizsgálata, bélyegtelen határátkelési igazolványok kiállítása;

p./ Az útlevelszabályok áthágása, a tilos visszatérésre és a külföldiek bejelentésére, valamint lakhatására vonatkozó szabályok megszegése által elkövetett kihágások följelentése;

r./ A csempészet megakadályozása és az erre hivatott közegek támogatása,

s./ A tiltott kivándorlás megakadályozása, a kivándorlásról szóló 1909. évi II. t.c. és a vonatkozó 57 000/1909. sz. BM. végrehajtási utasítás rendelkezései betartásának ellenőrzése, valamint e törvény megszegése által elkövetett büntettek, vétségek és kihágások feljelentése.¹⁷

A határszéli csendőrség fejlesztésnek egyik útja lett volna – az 1903-as átszervezéshez hasonlóan – új csendőrkerület felállítása a szerb határ mentén is. Ezt azonban elvetették és a meglévő csendőrkerületek keretében növelték az őrsök és a legénység létszámát oly módon, hogy a helyi csendőrkerületi irányító apparátusban egy új elemet szerveztek a kikülönített törzstiszttel, aki a csendőrkerület határ menti erőit irányította határőrizeti tekintetben. A határszéli csendőrség irányítására a VII. brassói és a II. szegedi csendőrkerületi parancsnokságokon már korábban rendszeresítettek egy törzstiszti beosztást.¹⁸

A határszéli csendőrség keretében új szerkezeti elem volt a nyári őrs. A nyári őrsöt elsősorban Erdélyben a havasokban állították fel, a hó elolvadása és leesése közötti időszakban. A nyári őrs legénysége azon őrs tagjaiból került ki, melynek működési területén funkcionált. Ezen őrs parancsnokának is volt alárendelve, valamint ellátását is innen kapta. A nyári őrsök sajátos elemet jelentettek a határszéli csendőrség szolgálatában. A szolgálati elvek itt teljesen megegyeztek a többi nem időszakos őrrel. A nyári őrsök feladata volt a magas hegyek között és a Duna árterületén a járható utak, ösvények, szurdokok és hágók ellenőrzése. Itt a járőrözés a hegyes, mocsaras terep miatt nehezebb volt mint másutt. E szolgálat végzésére kiválasztott csendőrök napi negyven fillér pótlékot kaptak. Ez jelentős összeg volt mert egy csendőr őrmester évi fizetése 2 300 korona, járőrőrmesteré 2 769, hadnagyé 3 632, főhadnagyé 4 152, századosé 5 372, őrnagyé 9 296 alezredesé 10 296, ezredesé 12 096 korona volt.¹⁹

A határszéli őrsök szolgálata is módosult az 1912. év előtti állapothoz viszonyítva. Korábban őrsjáratot beosztást alkalmaztak, melynek az volt a lényege, hogy kijelölt tereppontokon meghatározott ideig kellett a járőrnek figyelést végrehajtania és a tereptárgyak közötti menetvonal és menetidő is előre be tervezett volt. Az 1912-es átszervezés nyomán a külszolgálatot úgy hajtották végre, hogy a tereptárgyakon a tartózkodási idő és a két figyelési pont között a menetidőt nem határozták meg. Csupán a fontosabb tereptárgyak érintését, átkutatását írták elő a járőröknek. A határon portyázó járőrök feladata tehát eltért az ország belsejében szolgálatot teljesítőktől, mert ott továbbra is a járőrbeosztást alkalmazták. A határmenti őrsök járőrei portyázásuk során szabadon választhatták meg menetvonalukat az egyes tereptárgyaknál tetszés szerinti ideig tartózkodhattak. A szolgálati idő és a figyelési pontok voltak részükre továbbra is kötöttek. A szolgálati időn belül az átkutatásra előre meghatározott tereptárgyak kivételével a szolgálatot a járőrvezető osztotta be. Az őrsparancsnok csupán az átkutatandó tereptárgyakat és a külszolgálat idejét állapította meg. A határmenti őrsökön kötelező volt a legénység köréből egy főnek éjjel–nappal készenlétben lennie. A lőfegyvereket 4 tölténnyel töltve tárolták. A csendőr őrsöket meglepetésszerű támadás ellen lőárokkal és dróthálókkal biztosították. A határszéli csendőrség átszervezése nyomán alkalmaztak először kutyákat határőrizeti szolgálatban szolgálati állatként. Az 1912-es utasítás a M. Kir. Csendőrség számára megengedi a szerb és román határon lévő őrsök részére őrkutya tartását. Ezen állatok mentesültek az ebadó alól is. Magyarországnak az Osztrák-Magyar Monarchián kívüli országokkal közös határán lévő csendőrség fegyverhasználati jogát kiterjesztették.

„1. A valamely község határán kívüli vezető mellékutakon kettőnél több éjjel, nemkülönben ha árukkal vagy más szállítmányokkal nappal is találkoznak és a járőrnek fegyverhasználatl /lövessel/ fenyegetett felhívására /reákiáltására/ meg nem állnak, hanem egyenként vagy valamennyien megfutamodnak.

2. Ha hajósok éjjel vagy pedig fedett vagy megrakott vizijárművekkel nappal is találkoznak és fegyverhasználatl /lövessel/ fenyegetett kétszeri felhívásra /reákiáltására/ meg nem állnak, illetve ebbeli szándékukat kétségtelenül nem bizonyítják, hanem egyenként vagy valamennyien távozni /menekülni/ igyekeznek.

A kétszeri fenyegető felhívásnak /reákiáltásnak/ a vidéken dívó nyelven és oly hangosan kell történnie, hogy azt az illetők tényleg meg is értsék. Azonban a lőfegyvert még ez esetben is csak akkor sza-

bad használni: ha a járőr meggyőződött arról hogy az illetők a felhívást tényleg megértették. /Ez különösen abból következtethető, hogy például a csempészek és zugárosok menekülni igyekeznek./

Tekintve azonban azt a körülményt, hogy a tárgyalt fegyverhasználat alapja a legtöbb esetben az elmenekülés, illetve a megszökés megakadályozása: a csendőrijárőr ezt a végső eszközt csak akkor vegye igénybe ha szolgálati célját másképpen biztosítani nem tudja.

Gyanús hajó, illetve annak személyzete ellen fegyvert csak azon esetben szabad használni ha az illető hajó már kikötött és a csendőr járőr – átkutatást célzó – felhívásának ellenszegül, vagy pedig hábár még csak kikötni szándékozik, azonban a csendőrijárőrt észrevéve a parttól eltávozik és a járőr fegyverhasználatlal fenyegető felhívása /reakciáltása/ dacára oda visszatérni, kikötni nem akar.”²⁰

A határszéeli csendőrségre ugyanazok a szabályzatok vonatkoztak, mint a csendőrség többi részére, azonban a határok őrizetére irányuló utasításokkal is kiegészítették a testületi szabályzókat. Amelyek már értelemszerűen a határszéeli csendőrségre vonatkoztak. A határszéeli csendőrség fegyverzete, felszerelése, szervezeti felépítése, diszlokációjának elvei, belső fegyelmi viszonyrendszere, a személyi állomány képzettsége, a humán rendszere stb. teljes egészében megegyezett a Magyar Királyi Csendőrség többi részével. A határszéeli csendőrség nem alkotott külön testületet, csupán a csendőrségen belül szolgálati ág jellegével funkcionált. Tevékenysége tekintetében pedig a zöldhatár őrizete mellett működési területén ellátta a klasszikus csendőri teendőket is. A kikülönített törzstisztek, a nyári őrsök, a fegyverhasználat szabályai, valamint a járőrözés tekintetében tért el csupán a határszéeli csendőrség a Magyar Királyi Csendőrség többi részétől. A szolgálat ellátásának tekintetében további speciális elemet jelentett az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezetével való együttműködéséből fakadó teendők, illetve a háború időszakára tervezett katonai határőrizetben való részvétele.²¹

A határszéeli csendőrség feladatát képezte a határforgalom figyelemmel kísérése azzal a céllal, hogy a határon átkelők közül elsősorban azokat a személyeket szűrjék ki, akiről feltételezhető, hogy fegyvereket, robbanószerkeket, államellenes nyomtatványokat kívánnak csempészni.²²

Az ilyen magatartást tanúsító utasokat – a körülményektől függően – vagy már a határon letartóztatták, vagy pedig csupán figyelemmel kísérték tevékenységüket és az ország belsejében szolgálatot teljesítő rendfenntartó közegeket értesítették, a megfigyelés alatt álló egyének továbbutazásáról. A letartóztatásokat és az őrizetbevetek szállítását, átkutatását minden feltűnés nélkül, a lehető legdiszkrétebben hajtották végre, nehogy a feltételezett megbízók tudomást szerezzenek róla.²³

Az idegen hírszerzők jelentéseinek felderítése érdekében, a határszéeli csendőrségnek figyelemmel kellett kiérnie azt is, hogy ki kapott külföldről postagalambot, kik végeztek a galambokkal gyanús repetési gyakorlatokat. A légtér figyelése során az idegen légi járművek személyzetét igazoltatniuk kellett, ha azok az őrs működési területén leszálltak, ha nem szálltak le, akkor a repülési irányról kellett tájékoztatniuk az ország belsejében szolgálatot teljesítő csendőrséget. A határszéeli csendőrség figyelmének ki kellett terjednie az esetleges optikai távjelzések észlelésére, valamint azokra, akik a határ mentén rajzokat készítettek, és fényképeztek.²⁴

A határszéeli csendőr őrsök e teendőket önállóan végezték ugyan, de a kémkedéssel kapcsolatos ügyekről folyamatosan tájékoztatniuk kellett a területileg illetékes kikülönített törzstisztet. A társ fegyveres szervekkel és a királyi ügyészségekkel is a kikülönített törzstiszt személyén keresztül léphettek érintkezésbe. Ez alól csak a rendkívül sürgős esetek jelentettek kivételt, de ilyenkor utólagos jelentési kötelezettségük volt a kikülönített törzstisztek részére.²⁵

Az ellenséges hírszerzés megelőzése érdekében az információknak a határon történő átjuttatása szempontjából kulcsfontosságú személyeket, tárgyakat nyilván kellett tartaniuk, és azokat folyamatosan ellenőrizniük is kellett.²⁶

Nemcsak defenzív, hanem offenzív jellegű tevékenységet is végeztek a határszéeli csendőr őrsök. Ennek keretében az ellenséges katonaszökevényeket részletesen és alaposan kikérdezték az általuk ismert katonai adatokról. A határ túloldalán lévő határőrizeti szervezetek elhelyezkedéséről, fegyverzetéről feljegyzést készítettek, melyet a tudomásukra jutott adatok szerint naprakészen vezettek. Fontos feladatot jelentett a szomszédos ország viszonyainak megismerése. Az őrsök a túloldali határmenti területek részletes térképével is rendelkeztek. Elsősorban a helyi katonai, rendőri, közigazgatási és gazdasági viszonyokról kellett ismereteket szerezniük.²⁷

Minden, a szomszédos államra vonatkozó, lényeges információ beszerzését a kikülönített törzstiszteknek kellett jelenteniük, akik pedig az őrsöknek a hírszerző munkához kapcsolódó defenzív és offenzív jellegű tevékenységét regisztráló jegyzeteket, kimutatásokat, stb. rendszeresen ellenőrizték. A szomszédos ország területéről azonban csupán figyélssel nem lehetett a kellő adatokhoz hozzájutni. Ezért alkalmazták az utasok, csempészek stb. kikérdezésének módszerét is. A minél részletesebb és pontosabb adatgyűjtés érdekében az őrsöknek törekedniük kellett besúgók alkalmazására. Ha a besú-

gók fontos adatot szolgáltatottak, az őrsparancsnok felterjesztette őket külön jutalmazásra az illetékes cs. és kir. hadtestparancsnokság vezérkari osztályára.²⁸

A határszéli csendőrség az önállóan végzett felderítő jellegű munkája mellett az Osztrák-Magyar Monarchia felderítő szervezetével közösen is hajtott végre hírszerző teendőket. A dualizmus időszakában, a mai értelemben vett nemzetbiztonsági feladatok a cs. és kir. hadsereg teendőit alkották. A korabeli hírszerző szolgálat feladata kettős volt:

„I. A hírszerző szolgálat feladata, hogy:

a./ egyrészt értesítéseket szerezzen az idegen államoknak mindazon viszonyairól, melyek az államot hadviselési szempontból érdeklik,

b./ másrészt megakadályozza azt, hogy idegen államok saját viszonyainkat kikémleljék.”²⁹

A hírszerzés vezető apparátusa Bécsben székelt. A vezérkar nyilvántartási irodája irányította a dualista államalakulat hírszerző apparátusát. Közvetlenül alárendelt szervei a hírszerző főállomások voltak, amik a cs. és kir. hadtestparancsnokságok kebelében működtek. A hírszerzői mellékállomásokat telepítettek egyes honvédpárancsnokságokon; valamint a központi hírszerző szerv javaslata alapján a magyar belügyminiszter hozzájárulhatott ahhoz, hogy egyes csendőr kerületparancsnokságokon is létrehozzanak hírszerzői mellékállomásokat.³⁰

Ezen a rendszeren keresztül kapcsolódtak be a hírszerzői munkába a határszéli csendőrség erői. A hírszerzést természetesen a teljes csendőrségnek támogatnia kellett, de legkiterjedtebb és konkrét formában ez a határszéli csendőrségnél jelentkezett. A csendőrség többi csapatánál sokkal általánosabb jelleget öltött a hírszerzők munkájának segítése.³¹

A határszéli csendőrség az adatokat szolgáltató személyeknél három fő kategóriát különböztetett meg. Bizalmi egyéneknek nevezték azokat, akik – korabeli szóhasználattal élve – alacsonyabb néposztályhoz tartoztak, de önként, javadalmazás nélkül – esetleg kisebb ellen-szolgáltatások fejében – a tudomásukra jutott értesítéseket átadták a csendőrségnek. Ilyenek voltak a községi előljárók, kocsmárosok, kiszolgált csendőrök stb. A besúgók alkották a második kategóriát. Ők javadalmazás ellenében szolgáltatták ki ismereteiket. Végül a harmadik kategóriába tartoztak azok, akik állásuk vagy társadalmi, vagyoni helyzetükből adódóan – pl. nyugalmazott katonatiszt, földbirtokos, pap, stb. – a nép hangulatáról valamint a megbízhatatlannak ítélt személyekről tájékoztatták a csendőrséget. Az ügynököket a hírszerző főállomások, a besúgókat pedig a csendőrség fizette.³²

Minden hírszerzéssel kapcsolatos ügyet szigorú titokként kellett kezelni. A legénységi állomány csak a legszükségesebb mértékben szerezhetett tudomást róla. Csak a határszéli csendőr őrsparancsnokok és kikülönített törzstisztek ismerhették teljes részleteiben a rájuk vonatkozó felderítői feladatokat. Valamennyi írásos anyagot el kellett zárni. A besúgók, bizalmi egyének és ügynökök neve a legszigorúbb titkot képezte.³³

Ha sürgős esetekben szükségessé vált a hagyományos szolgálati út mellőzése a hírszerzői főállomásoknak levélben jelentették az eseményeket. A levelezések alkalmával dupla borítékot kellett használni. A külsőre a hadtestparancsnokság vezérkari osztályának címét írták, a belső borítékra pedig „hír-jelentés sajátkezü felbontásra” címzést írták: A jelentésben sem volt szabad név szerint feltüntetni az adatot szolgáltató ügynök nevét, helyette a fedőszámát kellett használni, mely tört számból állt, ahol a számláló az ügynök a nevező pedig a megbízó hadtest számát jelentette.³⁴

A határszéli csendőrségnek elsősorban a külföldön megszerzett információk a határon történő átjuttatásában volt szerepe. E feladatra „közvetítő küldöncöket” szerveztek. A közvetítő küldöncök személye szigorú titkot jelentett. E feladatra általában a határvízi hajósokat, halászokat, csempészeket nyerték meg. A feladatok eredményes végrehajtása érdekében a határszéli csendőr őrsparancsnokok – és ha indokolt volt – a kikülönített törzstiszt kioktatta a közvetítő küldöncöt a közvetítendő üzenet célszerű elrejtéséről, és ha szükséges, annak gyors megsemmisítéséről. A közvetítő küldöncök – bár békeidőben is alkalmazták őket – a legtöbb munkát a háború kitörése után a határzárak bevezetését követően végezték.³⁵

A határszéli csendőrséget bevonták a fegyveres konfliktus esetén életbe lépő katonai határőrizetbe is.³⁶

A háború kezdeti időszakára vonatkozó határőrizeti elképzelések a század elején alakultak ki. A terveket a Császári és Királyi Hadsereg területileg illetékes hadtestparancsnokságainak vezérkari osztályain dolgozták ki.³⁷

A háború esetére két időszakot különböztettek meg. Az első a hadüzenettől a mozgósítás befejezéséig tartott, a második a mozgósítás utáni időszakot ölelte fel. A mozgósítást követően a határon reguláris katonai erők alkalmazását tervezték a kor hadtudományi követelményeinek megfelelő védelmi, illetve támadó állásban. Ez már kifejezetten hadászati jellegű tevékenység lett volna. A mozgósítás be-

jezése előtti időszakot átmeneti folyamatnak tervezték, melynek során a határon funkcionáló fegyveres testületek elhelyezkedése, szolgálata módosul, a vezetést pedig – katonai erősítéssel egybekötve – a haderő tisztjei vennék át. A mozgósítás befejezése után – melyre 26 napot szántak – a helyi fegyveres testületek tagjai népfőlkelő állományba mennének át az illetékes katonai parancsnokság alárendeltségében.³⁸

A nagyszebeni hadtestparancsnokság nem tervezte új őrsök felállítását, a temesvári hadtestparancsnokság azonban a Duna mentén új őrsök felállításával is számolt tervezetében. Az erdélyi terv a meglévő csendőr őrsök határvonalát szakaszolta meghatározva, hogy mely irányban hány főnek kell szolgálatot teljesíteni. A nagyobb létszám befogadására a csendőr őrsöknek békeidőben kellett felkészülniük és már akkor meg kellett teremteniük az elhelyezési körletek védelmének a feltételeit. Egy esetleges rajtaütésszerű támadással szemben tüzelőállásokat, futóárkokat kellett kiépíteni, illetve részben a helyüket kijelölni és védelmi tervet készíteni. 200 lépésen belül az őrs körlete körül a szabad kilövést biztosítani kellett. Azokon a helyeken, ahol – a tervezet létszámának megfelelően – a háború kitöréséig még nem tudták kibővíteni az őrsöt, ott a közelben lévő tágas épületet, iskolát, stb. kellett lefoglalni és megerősíteni.³⁹

A haderő több ütemben érkezett a határra. A fegyveres erőnek békeidőben is fegyverben álló tagjaiból kijelölt személyi állomány érkezett meg elsőként. A parancsnokságot abban az esetben vette át a csapatokkal érkező katonatiszt, amennyiben rendfokozata magasabb volt a helyi csendőr parancsnokénál. Teljes egészében a vezetést a véderő tisztjei akkor vették át, amikor – a mozgósítás befejezésével – a katonai alakulatok teljes létszámmal felvonultak a határra.⁴⁰

A háborús tevékenységet közvetlenül megelőző időszakban a határszéli csendőr őrsöknél nem csak a létszám változott meg, hanem a szolgálat jellege is módosult. A szolgálatot ugyan továbbra is járőrözéssel és figyelemmel látták el, de a járőrök sűrűsége és létszáma nőtt. 3–6 fős járőrök voltak vezényelhetők. Valamennyi járőr csapatban 1 fő helyi ismerettel rendelkező csendőrnek kellett szolgálatot teljesítenie. Egy-egy meghatározott fontosabb irányban – folyamatosan, a nap bármely szakában – 2–3 járőr csapatnak kellett tartózkodnia. Fő feladatuk volt az ellenség felderítő tevékenységének megakadályozása. A Duna menti határőrizeti csendőrök feladatát a vízijárművek fokozott gonddal történő őrzése is képezte. A határőrizeti erők feladatát alkotta még a túloldalon észlelt csapatmozgásokról a katonai parancsnokság tájékoztatása. A határátkelőhelyek döntő többségét lezárták, szárnyanként csupán egy-két átkelőhelyen engedélyezték a forgalmat.⁴¹

Mielőtt a regulális katonaság felvonul volna a határra, a mozgósítás során behívottakból is kaptak erősítést a határszéli csendőri erők. Határvédelmi szolgálatra elsősorban a megbízhatónak ítélt határmenti lakosokat hívták be, akik jelentős helyismerettel rendelkeztek. Előnyben részesítették azokat, akik saját lóval, kerékpárral rendelkeztek. Őket lovastul, illetve kerékpárostul hívták be. A határvédelmi szolgálatra tervezett tartalékosoknak a mozgósítás elején be kellett vonulniuk a felszerelő bázisokra, majd innen kerültek a kijelölt állomáshelyeikre. A határszéli csendőri erőknek kötelességük volt a hozzájuk behívásra tervezett tartalékosok figyelemmel kísérése és a helyzetükben beállt változásokról (elköltözött, lovát eladta, stb.) az illetékes katonai parancsnokság értesítése.⁴²

Az őrsök parancsnokainak a szolgálatot úgy kellett megszervezniük, hogy jusson idő elsősorban a fegyverfogások és a célzott lövés gyakorlására is. Erre lényegében a tartalékos állomány megérkezése után kerülhetett sor. A Magyar Királyi Csendőrségnél a tartalékosok megérkezése után a határ mentén húzódó vasútvonalak és az azok mellett kiépített távíró vonalak biztosítására, vasúti biztosító osztagokat hoztak létre. Minden vasútbiztosító osztag meghatározott vonalért felelt. Az osztagok pályaudvari őrségekre, vasúti műtárgyőrségekre és vonalszakasz-tartalékra oszlottak. A csendőr őrsök parancsnokainak a vasútbiztosító osztagokkal maximális együttműködést kellett megvalósítaniuk. Szükség esetén az osztagokat mindenben segíteniük kellett. A szomszédos országok fegyveres csapatainak betörése esetén az írásos dokumentációkat a parancsnoki állománynak meg kellett semmisítenie, és ha volt rá lehetőség védeni kellett az őrs körletét. Amennyiben a védelem reménytelennek látszott, lesállítások beiktatásával kellett visszavonulniuk. Alkalmos helyeken, az ellenséges menetoszlopok elől elrejtőzve 200–300 méterről ösztűzet kellett zúdítani az ellenségre, majd a kavargásban új lesállási helyet elfoglalniuk. A lehetőségekhez mérten meg kellett zavarniuk az ellenséges hadtáposzlopok meneteit, az éjszakai táborhelyek nyugalmát és a magányosan, vagy kis csoportokban haladó katonákat meg kellett semmisíteniük, illetve információszerzés céljából foglyul ejteniük. A szomszédos őrsöknek – a saját határszakaszuk őrzésének veszélyeztetése nélkül – segítséget kellett nyújtaniuk.⁴³

A határszéli csendőrség a katonai határőrizetre való áttéréskor teljes egészében a Császári és Királyi Hadsereg alárendeltségébe került. Helyzete bizonyos mértékig eltért az ugyancsak a dualista Magyarország belügyminisztériumának irányítása alatt álló Magyar Királyi Határrendőrségtől. A Magyar

Királyi Határrendőrség – mivel az ország teljes határszakaszán funkcionált – nem került teljes egészében katonai felügyelet alá. A határszéli csendőrség azonban – mivel csak a szerb és román határ mentén állomásozott – a kérdéses határszakaszok hadműveleti területté válásával a Császári és Királyi Hadsereg alárendeltségébe jutott.⁴⁴

A Magyar Királyi Határrendőrségnek a hadműveleti területre eső kapitányságai és kirendeltségei megtartották szervezeti integritásukat, a területileg illetékes hadtestparancsnokság közvetlen és ideiglenes alárendeltségébe kerültek. A határszéli csendőrség csapatai az őrsök elhelyezési körleteinek alapvető bázisként való kiépítésével – sajátos alegységként ugyan, de – a felvonuló haderő hadrendjébe integrálódtak.⁴⁵

A Magyar Királyi Határrendőrségnek a hadműveleti területre eső szervezeti egységeinél a belső hierarchia és a szolgálatellátás jellege is jelentős mértékben módosult.⁴⁶

A magyar határőrizet a dualizmus időszakában nem volt militarizált tevékenység. A fegyveres erők csapatai békeidőben nem állomásoztak a határon. A határra felvonuló katonai erőknek nem volt helyismeretük. A határszéli csendőrség személyi állománya azonban széleskörű helyismerettel rendelkezett. Ennek elsősorban a mozgósítás kezdeti időszakában volt kiemelkedő jelentősége, de a későbbiek során is jól kamatozott a helyi viszonyok ismerete.⁴⁷

A határszéli csendőrség sorsa azonban nem úgy alakult ahogyan az a katonai tervekben szerepelt. Mivel Románia az első világháború kezdeti időszakában nem volt hadviselő fél, ezért az erdélyi határon nem állomásozott számottevő katonai erő. A betörő román haderő csapatai a határszéli magyar csendőri erőket – a Magyar Királyi Pénzügyőrség határszéli szakaszaihoz hasonlóan – körbezárták és megsemmisítették. A magyar csendőrök és pénzügyőrök már nem tudtak visszavonulni. Harcoltak amíg tehettek, sorsuk a megsemmisülés volt. A magyar haza határainak védelme során hősi halált halt több száz főnyi csendőr és pénzügyőr, valamint a határvédelmi szolgálatra hozzájuk a környező településekről bevonultatottak tettét megörökítő emlékmű létrehozásával az utókor még adós.

Jegyzetek:

¹ GALÁNTAI: 125–134. p.

² PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*. 79–86. p.

³ BENCSEK

⁴ PARÁDI: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. III. köt. *Rendőrség a határőrizetben*.

⁵ Idem: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. I. köt. *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben*.

⁶ PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*.

⁷ Idem: *A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása*.

⁸ 1888/XIV. tc.

⁹ 50 341/1891. ME. r.

¹⁰ PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914*.

¹¹ Idem: *A határszéli csendőrség 1891-1914*.

¹² Loc. cit.

¹³ 91 000/1905. BM. kr.

¹⁴ 48 999/1912. BM. kr.

¹⁵ 58 320/1912. BM. kr.

¹⁶ MOL BM K-149. 1911. XI. 393.

¹⁷ SZUT-1912

¹⁸ PARÁDI: *Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai*.

¹⁹ PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*. 321–323. p.

²⁰ SALLAI

²¹ PARÁDI: *A történelmi Magyarország határőrizeti tapasztalatai*.

²² SZUT-1912 Titkos függelék.

²³ Loc. cit.

²⁴ PILCH

²⁵ Loc. cit.

²⁶ PARÁDI: *A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai*.

²⁷ Loc. cit.

²⁸ Loc. cit.

²⁹ PILCH

³⁰ Loc. cit.

³¹ PARÁDI: *A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai*.

³² Loc. cit.

³³ Loc. cit.

³⁴ PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*.

³⁵ Loc. cit.

³⁶ PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1891-1918*.

³⁷ Loc. cit.

³⁸ PARÁDI: *Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt*.

- ³⁹ Loc. cit.
⁴⁰ Loc. cit.
⁴¹ Loc. cit.
⁴² Loc. cit.
⁴³ Loc. cit.
⁴⁴ 1912/LXIII. tc.
⁴⁵ PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt.
⁴⁶ Loc. cit.
⁴⁷ Loc. cit.

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK és KISMONOGRÁFIÁK

- BENCSIK — BENCSIK Péter: *A magyar utiokmányok története 1867-1945*. Budapest, 2003, Tipico Design, /A magyar rendvédelmi szervezetek története/.
- GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918*. Budapest, 1985, Kossuth.
- PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. — PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határország.
- PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*. — PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.
- PARÁDI: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. III. köt. *Rendőrség a határőrizetben*. — PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. I. köt. *Pénzügy-őrség és vámhivatalok a határőrizetben*. II.-köt. *Csendőrség a határőrizetben*. III. köt. *Rendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design, /A magyar rendvédelmi szervezetek története/.
- PILCH — PILCH Jenő: *A hírszerzés és kémkedés története*. Budapest, 1935, Pallas.

TANULMÁNYOK

- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX. évf. (1982) 10. sz. 44–51. p.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI. évf. (1988) 1. sz. 56–92. p.
- PARÁDI: Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. — PARÁDI József: Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, (1994) 1. sz. 4–23. p.
- PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. — PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 13–17. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Háború, forradalom, trianon*.” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A történelmi Magyarország határőrizeti tapasztalatai. — PARÁDI: A történelmi Magyarország határőrizeti tapasztalatai. In MEZEY Barna (szerk.): *Eckhart Ferenc emlékkönyv*. Budapest, 2004, Gondolat kiadó, 357–388. p. /Jogtörténeti Értekezések 28./
- PARÁDI: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. — PARÁDI: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XI. évf. (2005) 14. sz. 91–94. p. A tanulmány korábbi változata 1999 februárjában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett Tudományos rendezvénysorozat II. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SALLAI — SALLAI János: A határszéli csendőrség fegyverhasználata. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 88–90. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági örtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig*.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KÉZIRATOK

- PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*. — PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE-BTK). Kézirat. Budapest, 1985.

CIKKEK

- PARÁDI: A határszéli csendőrség 1891-1918. — PARÁDI József: A határszéli csendőrség 1891-1918. *Rubicon*, XX. évf. (2010) 202. sz. Online plusz, <http://www.rubicon.hu>

SZABÁLYZATOK

SZUT-1912

— *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1912. s.n.

IRAT-, DOKUMENTUM- és LEVÉLTÁRAK

MOL

— Magyar Országos Levéltár.

JOGSZABÁLYOK

1888/XIV. tc.

— 1888/XIV. tc. az Osztrák-Magyar Monarchiának Romániával, a Monarchia két állama és Románia közt fennforgott határvillongások kiegyenlítése végett a határvonal újabb megállapítása és azzal kapcsolatos kérdések szabályozása tárgyában kötött s Bukarestben 1887. évi december 7-én november 25-én aláírt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről.

1912/LXIII. tc.

— 1912/LXIII. tc. a kivételes hatalomról

50 341/1891. ME. r.

— 50 341/1891. ME. r. az 1888/XIV. tc. végrehajtása tárgyában.

91 000/1905. BM. kr.

— 91 000/1905. BM. kr. a határrendőrségről szóló 1903/VIII. tc. életbe léptetésének végrehajtásáról.

48 999/1912. BM. kr.

— 48 999/1912. BM. kr. határszéli külszolgálat átvétele a Magyar Királyi Csendőrség által.

58 320/1912. BM. kr.

— 58 320/1912. BM. kr. határszéli külszolgálat ellátása a határrendőrségi őrségek megszüntetésével.

Melléletek jegyzéke

I. sz. melléklet

A határszéli csendőrség diszlokációja 1903-ban. 110

II. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség 1898-ban teljesített szolgálatai. 112

III. sz. melléklet

Az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szolgálata. 112

IV. sz. melléklet

A határszéli csendőrség szervezeti felépítése. 113

V. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség legénységének fizetése. 113

VI. sz. melléklet

50 431/1891.BM. r. az 1888/XIV.tc-vel becikkelyezett magyar-román határegyezmény alapján kiadott határőrizeti utasítás tárgyában. 113

VII. sz. melléklet

1 157/1900.BM-HM. r. a csendőrségi szolgálati utasítás. 115

VIII. sz. melléklet

48 999/1912.BM.kr. határszéli külszolgálat átvétele a Magyar Királyi Csendőrség által. 116

Határszéli csendőrség

Kiküldött törzsiszt	Szárnny / Szakasz	Őrs	L. létsz. (fő)	Kiküldött törzsiszt	Szárnny / Szakasz	Őrs	L. létsz. (fő)	Kiküldött törzsiszt	Szárnny / Szakasz	Őrs	L. létsz. (fő)					
Pancsovai	Pancsovai	Pancsova	43	Nagyszebeni	Nagyszebeni	Stina Fedelesului	6	Brassói	Kézdivásárhely	Kecskéstelep	6					
		Borcsa	10			Stina Buna	6			Kishavas	6					
		Bárányos	7			Felek	7			Leánymező	6					
		Hertelendyfalva	7			Szelistye	9			Esztina sor	6					
		Sándoregyháza	9			Piátraalba	6			Vajdakői őrház	6					
		Beresztóc	7			Preája	6			Kovászna	10					
		Omlód	8			Szerecsin	6			Kisbota	8					
		Tárcsó	8			Dus	6			Karajos	8					
		5. sz. őrház	7			Oása	6			Komandótelep	6					
		2. sz. gátőrház	7			Dévai	6			Gelence	9					
	Fehértemplom	Kevevári	Palánk	10	Petrozsényi	Petrozsényi	Petrozsény	21	Marosvásárhelyi	Marosvásárhelyi	Gyergyótölgyes	12				
			Kevevára	12			Wekerletelep	8			Barasözpataka	6				
			Kevepallós	7			Csimpa	7			Valeaszdakapatak	6				
			Temessziget	14			Pojánamuerei	6			Cibles	6				
			28. sz. klekk	7			Pettillai határ	6			Gyergyóholló	7				
			9. sz. gátőrház	7			Szurdokszoros	11			Hágótölgy	6				
			Popolova-Hunka	7			Vulkán	8			Gyergyóbékás	10				
			Dunadombó	8			Vulkánszoros	6			Bisztrapaták	7				
			Gálya	7			St. Gemenári	6			Alsódomok	6				
			Orsovai	Orsovai			Orsova	22			Hátszegi	Cura Ápilor	Cura Ápilor	6	Beszterce	Beszterce
	Vodica	6			Uncsukfalva	8	Kisdemeter	6								
	Szelistye	6			Barcarozsnyó	9	Borgóprund	9								
	Pojana-Rachel	6			Rozsnyói villanytelep	7	Tihuca	7								
	Pojana-Sulita	6			Predeál	25	Petřillerosiu	6								
	Csernahévíz	8			Alsótömös	6	Marosborgó	7								
	Herkulesfürdő	8			Hosszúfalu	9	Kelemen-cserbuk	6								
	Pojana-Cossului	6			Ósánc	6	Gurahajta	6								
	Tezna	7			Tükrös	7	Dornavölgyi-telep	7								
	Naszádós	8			Garcsvölgy	6	Naszódi	Naszódi	Nagyilva	7						
	Dunaorbágy	6	Predeluc	6	Kisilva	7										
	Óasszonyrét	7	Kecskeláb	6	Radnalajosfalva	7										
	Dunatölgyes	6	Kiságpatak útk. ház	6	Kosna	7										
	Szinice	10	Tolvajkút	6	Pojánarotunda	7										
	Tiszóca	6	Breáza	8	Panasuri	6										
	Sztara-Szinice	6	Sebes	7	Kászontázt	7										
	Újmoldova	Újmoldova	Újmoldova	8	Fogarasi	Fogarasi			Kiságpatak útk. ház	6	Csíkszeredai	Csíkszeredai	Kökert	8		
			Ómoldova	8					Catlavei menház	6			Lóhárc	6		
			Felsőpozsgás	7					Stina de Cropilla	6			Csobános	6		
			Sisak	8			Belia Mare	6	Gyimes	12						
			Divécs	7			Vukaria Mare	7	Gyimesközéplek	9						
			Baziás	9			Alsóárpás	8	Csülemér	6						
			Berzázka	8			Porumbák alsó	7	Gyergyó-szentmiklós	Gyergyó-szentmiklós			Terkuca	6		
			Kozlatelep	9			Alsóvíst	7					Barátos	6		
			Alsólupkó	6			Stina Sereata	7					Pricsketőtelep	7		
			Szikefalva	7			Bulea Menház	6					Csügis	7		
	Lyuborazdia	6	Vistea Mare	6	Apahavas	6										
	Lászlóvára	8	Zerest	9	Kostelek	7										
	Ruszka	6	Felsőtöröcsvár	7	Nagyszebeni	Nagyszebeni	Nagyszebeni	Nagyszebeni			Riuszád	7				
	Somosréve	8	Töröcsvár	10							Haneusul	6				
	Bogoltény	7	Almásmező	7							Lakul Dobrun	6				
	Cracu-Stephanului	6	Platul Foi vadászalak	6							Negovanul	6				
	Pojana-Schitu	6	Pesztera	6					Voineagul	6						
	Kupánhegy	6	Sirnea	7					Stina Groapa	6						
	Cracu-Drăgutului	6	Felsőmoecs	7					Vöröstorony vasútállomás	10						
	Tucilla	6	Kishatárhegy	6					Vöröstorony vám	17						
	Nagyszebeni	Nagyszebeni	Haneusul	6					Sepsiszentgy.	Sepsiszentgy.	Tatárhavas-szoros	6	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely	Vöröstorony határ.	6
			Lakul Dobrun	6							Magyarbodza vám	7				
			Negovanul	6	Magyarbodza	9										
			Voineagul	6	Esztelnek	7										
			Stina Groapa	6	Bereck	8										
			Vöröstorony vasútállomás	10	Sósmező	11										
			Vöröstorony vám	17												
			Vöröstorony határ.	6												

Forrás: PARÁDI József et al. (szerk.): *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. II. kötet *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./

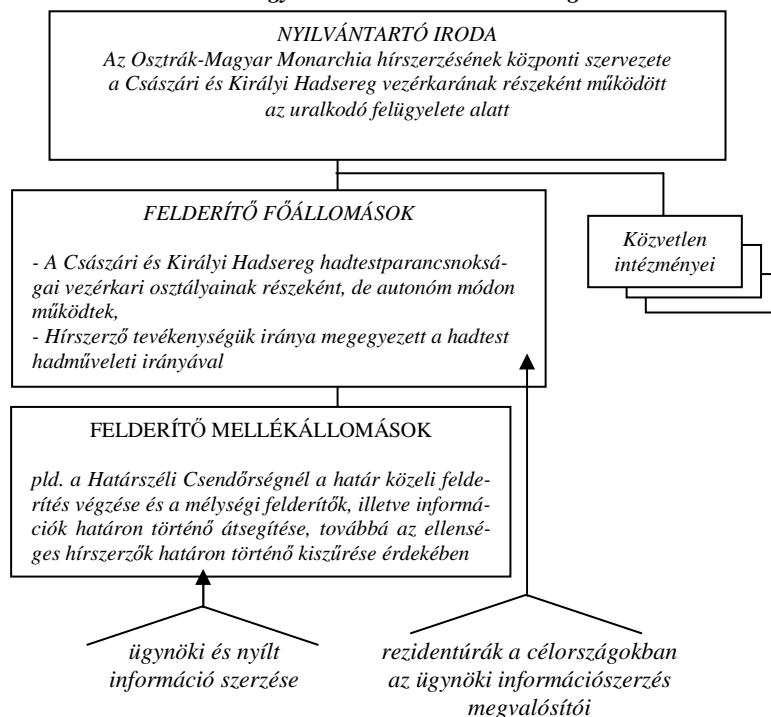
A Magyar Királyi Csendőrség 1898-ban teljesített szolgálatai

A különféle szolgálatok megnevezése	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Összesen
	számú csendőrkerületben						
Rendes szolgálat	29 779	19 946	23 067	20 100	19 300	25 150	137 342
Ellenőrző szolgálat	15 494	11 098	10 883	12 259	10 144	12 927	72 805
Nyomozó szolgálat	3 319	4 566	6 828	4 704	4 989	5 697	31 003
Helyi járőrszolgálat	8 957	7 118	6 608	8 802	10 572	8 769	5 826
Úti járőrszolgálat	5 692	3 145	5 137	5 341	2 002	4 546	25 863
Találkozási járőrszolgálat	462	344	332	254	763	365	2 520
Letartóztatás felszólítás folytán	1 637	296	211	1 173	1 430	149	4 896
Segélyszolgálat	2 271	1 675	1 369	2 471	1 463	1 210	10 459
Rab kíséret és őrizet	2 511	1 269	1 952	2 535	2 303	2 411	12 981
Elővezetés	1 255	273	549	815	2 696	435	6 023
Egyéb felszólított szolgálat	3 165	2 803	3 748	6 040	6 924	4 147	26 827
Éjjeliőrök ellenőrzése	38 842	32 465	27 439	49 630	31 827	50 684	230 887
Vasúti- és hajóügyelet	3 569	5 343	4 954	4 151	8 287	11 213	37 517
Vásár- és búcsúügyelet	2 020	2 002	2 117	2 434	1 986	3 999	14 558
Nemzetközi indóház és belépőállomási ügyelet	526	–	–	–	–	–	526
Folyamátkezési ügyelet	–	513	85	70	58	531	1 257
Fürdőhelyi ügyelet	571	577	561	1 054	1 303	1 550	5 616
Határszéli ügyelet	1 093	179	–	–	22	78	1 372
Határszéli őrházszolgálat	1 019	241	9	–	–	–	1 269
Postafedezet	111	405	61	152	514	64	1 307
Személyfedezet	24	3	1	30	26	–	84
Hullafedezet	40	7	7	13	16	–	83
Bányaügyelet	–	152	596	–	–	–	748
Gödöllői királyi lak körüli ügyelet	–	–	365	–	–	–	365
Vasgyárügyelet	–	–	–	388	–	–	388

A nemzetközi indóház és belépőállomás ügyelet, valamint a határszéli ügyelet továbbá a határszéli őrházszolgálat egyértelműen határőrizeti szolgálatot jelent, azonban az ellenőrző-, a nyomozó-, a helyi járőr- és úti járőr-, valamint a találkozási járőrszolgálat, továbbá a vasúti és hajóügyelet szolgálatok egy része is minden bizonnyal határőrizeti szolgálat volt.

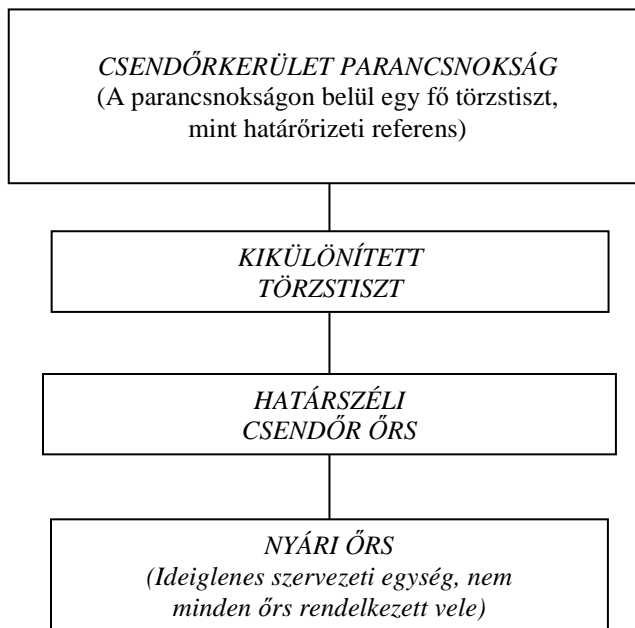
Forrás: PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határőrség.

Az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szolgálata

Forrás: PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. II. kötet *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./

A határszéli csendőrség szervezeti felépítése

Forrás: PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. II. kötet *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./

A Magyar Királyi Csendőrség legénységének fizetése

Rendfokozat		A m.kir. csendőrségnél							
		Havidíj	Napi zsold		Szolgálati pótdíj naponta, fillérekben a befejezett szolgálati év után				
Korona	K.		fill.	3.	6.	9.	12.	15.	18.
Járás- Törzs- Örmester	120			40	50	60	80	90	100
Örvezető		3	14						
Csendőr		2	60	30	40	60	70	80	90

Forrás: PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határőrség.

50 431/1891.BM. r. az 1888/XIV.tc-vel becikkelyezett magyar-román határegyezmény alapján kiadott határőrizeti utasítás tárgyában

Az 1888. évi XIV. törvénycikkbe foglalt magyar-román határegyezmény végrehajtásából folyólag az 1889. évi május hó 3-án 1. sz. a. hozott ministertanácsi határozattal nyert felhatalmazás alapján általam a honvédelmi, igazság-, pénz-, földmívelés- és kereskedelmügyi minister urakkal egyetértőleg megállapított határőrizeti utasítást a vármegye közönségének (ad I. harmincz, ad II. tíz, ad III. húsz, ad IV. negyven, ad V. húsz, ad VI. harmincz, ad VII. húsz, ad VIII. harmincz, ad XIX. negyven) példányban oly felhívással küldöm meg, hogy az abban foglalt s azonnal hatályba lépő rendelkezéseknek érvényesítése iránt kellőleg intézkedjék. Minthogy az utasítás részletes és kimerítő rendelkezéseket tartalmaz, ne tartottam szükségesnek a vármegye közönségét e tekintetben bővebb utasításokkal ellátni, és ezuttal csupán a következő tájékoztatásul szolgáló megjegyzésekre szoritkozom:

Az első fejezet a határ épségben tartására való felügyeletet és határon való közlekedést, a második a határfolyók és határpatakokra vonatkozó határozmányok végrehajtását, a harmadik az erdőátvágások tisztántartását, a negyedik az állategészségügyet, az ötödik pedig a pénzügyőrség szolgálatának szabályozását tárgyalja.

Az utasításnak a legfontosabb s egyidejűleg a vezetésemre bizott belügyministerium ügykörét érintő rendelkezései az első fejezetben foglaltatván, ezekre ezekre vonatkozólag szükségesnek tartottam a vármegye közönsége figyelmét a következőkben felhívni.

A 2.§. e. pontjában felsorolt büntetendő cselekmények addig is, míg azok megtorlásáról törvény fog intézkedni, a folyó évi július hó 10-én 49.396. sz. a. kibocsátott rendeletben kihágásoknak minősítettven, azok idézett rendelet szerint büntetendők.

Az utasítás 4. §-ában említet s a határőrizet céljaira szolgáló utak és közös utak az érdekelt két állam kormányai által utólagosan lévén megállapítandók: a vármegye közönségének feladatát képezendi, a hatrávizsgálatra a mult évben kirendelve volt

nemzetközi küldöttség által kidolgozott s egy példányban idecsatolt munkálat alapján ezen vármegye és Románia közötti határvonalon, a határörizet céljaira szolgáló utakat és közös utakat, a szomszédos román praefecturával egtértőleg tüzetesen megállapítani.

E célból a román kir. kormány, a közös külügyminister úr útján egyidejűleg felkéretik, hogy az érdekelt praefecturákat a szóban lévő munkálatnak még a jelen nyár folyamán közvetlenül a vármegye közönségével leendő foganatba vételére sürgősen utasítsa.

Ezen az érdekelt két állam kormányai által utólagosan jóváhagyandó munkálat mielőbb befejezendő, s nekem folyó évi október hó végéig bemutatandó.

A mennyiben a jelzett munkálat végrehajtásához műszaki közeg igénybevétele elkerülhetetlenül szükségesnek mutatkozik, annak kirendelése iránt a kereskedelemügyi minister úr lesz a vármegye közönsége által hivatkozással jelen rendeletemre közvetlenül felkérendő, kit egyidejűleg megkerestem, hogy a vármegye közönsége indokolt felterjesztésére a megfelelő intézkedést tegye meg.

Mihez tartást végett figyelmeztetem a vármegye közönségét, hogy ezen munkálat a legpontosabban kell hogy elkészítessék.

A munkálatról egy jegyzőkönyv két példányban szerkesztendő s annak mindkét példányát Magyarország részéről a vármegye alispánja vagy helyettese által, Románia részéről pedig a román kir. kormány által kirendelt hivatalos közeg által aláírandó.

A jegyzőkönyvnek Magyarországot illető példányát magyar-román, Romániát illető példányát pedig román-magyar nyelven szerkesztendő.

Ezen jegyzőkönyvnek szerkesztésénél a főgond arra fordítandó, hogy a jegyzőkönyv két példányának magyar és román szövege teljesen összhangzó legyen.

Addig, míg a határszéli csendőrőrsök a határörizetből kifolyó szolgálati kezelésére nézve az utasítás 5. §-ának rendelkezéséhez képest egy általam a honvédelmi minister úrral egyetértőleg kiadandó szolgálat utasítással elláthatók lesznek, ideiglenesen külön rendelettel történik intézkedés.

Ott, hol szolgabírói kirendeltség nem szerveztetik, a 6. §. utasításához képest, az utlevéli és tolonczügyi szolgálat kezelésére hivatott csendőrőrsök szintén megfelelő utasítással fognak elláttatni.

A legfontosabb rendelkezések, melynek végrehajtására különös súlyt fektetek, a 7. §-ban foglaltatik.

Ugyanis a határegyezmény XI. cikke szerint azon fekvőségek tulajdonosai, melyek egyik országból egészben vagy részben a másik országba mentek át, a szolgálatukban levőkkel, a háznépükkel együtt jogosítvák fekvőségeiknek a határvonal által elválasztott egyik részéről annak másik részére közlekedni, gazdasági eszközeikkel, marháikkal, szerszámaikkal stb. oda-vissza szabadon járnak, tekintet nélkül arra, hogy a birtok részben az egyik, részben pedig a másik állam fenhatósága alá tartozik; szintegy jogosítva vannak termésüket, marháikat, minden földtermesztvényeiket nyers és feldolgozott állapotban egyik birtokrészükről a másikra akadálytalanul adó- és illetékmentesen átszállítani.

Hogy tehát jelen határörizeti utasítás életbe léptetésével az ezen kedvezményre jogosultak a szolgálatukban levőkkel és háznépükkel együtt fekvőségeiknek a határvonal által elválasztott egyik részéről annak másik részére közlekedhessenek, gazdasági eszközeikkel, marháikkal, szerszámaikkal stb. oda-vissza szabadon járhatnak és kelhessenek, tekintet nélkül arra, hogy a birtok részben az egyik részben a másik állam fenhatósága alá tartozik, az illetők a megfelelő igazolvánnyal ellátandók.

Mihez tartást végett megjegyzem, hogy különös felügyelet fordítandó arra, miszerint az igazolványok csak a határegyezmény XI. cikkében érintett kedvezményre jogosultak részére állíttassanak ki.

Megjegyzem továbbá, hogy az igazolványnak mindkét állam hatósága részéről láttamozottnak kell lennie; e végből az ezen vármegye alispánja által kiállítandó igazolvány, mielőtt az arra jogosítottnak kiadatnék, az illetékes román praefecturák láttamozás végett megküldendő; részemről egyidejűleg a cs. és kir. közös külügyminister úr közvetítésével oly célból vétetett igénybe, hogy a román kir. kormánytól eszközölje ki, miszerint a praefecturák a jelzett irányban a kellő utasítással sürgősen ellátassanak.

Az igazolványér, mely egy évre szól, de megújítható, s annak láttamozásáért semmiféle díj sem fizetendő. A kiállított igazolványokról három példányba jegyzék vezetendő, melynek egyike hozzám terjesztendő, a másik a határszéli csendőrpáncsnoksággal közlendő, harmadik pedig a vármegye rendelkezésére marad.

A határvonal által elválasztott fekvőségek tulajdonosainak és marháinak átkelésére szóló igazolványi űrlapokból a vármegye közönségének idezártan (ad I. ötven-ötven, ad II. húsz-húsz, ad III. száz-száz, ad IV. nyolczszáz-nyolczszáz, ad V. háromszáz-háromszáz, ad VI. ötven-ötven, ad VII. negyven-negyven, ad VIII. ötven-ötven, ad IX. kétszáz-kétszáz) példányt küldök.

Különös figyelmebe ajánlom a vármegye közönségének az utasítás 8. §-ban foglalt rendelkezésének pontos betartását, mely szerint minden egyes határsértési eset, a tényállás tüzetes felderítése s az elintézésre célzó javaslat megtétele mellett, előterjesztésben tudomásomra hozandó.

Végül nagy súlyt fektetek még arra, hogy a 9. §. utasításai szigoruan szem előtt tartassanak s különösen minden oly eset, melyben magyar alattvaló Romániába átszakadt fekvőség feletti szabad rendelkezési jogában a határegyezmény X. cikke ellenére akadályoztatnék, azonnal tudomásomra hozassék, hogy részemről az egyezményileg biztosított jogoknak a magyar alattvalók részéről akadálytalan gyakorolhatására célzó intézkedések megtétehetőek.

A határörizeti utasítás többi rendelkezéseinek az illetékes közegek által leendő betartására, az illetékes szakminister urak általam egyidejűleg felkérve lettek.

Kelt Budapesten, 1891. évi július hó 15-én.

Gr. Szapáry, s. k.
Báró Fejérváry s.k.
Baross, s.k.
Wekerle, s.k.
Szilágyi, s.k.
Gr. Bethlen, s.k.

Forrás: PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. II. kötet *Csendőrség a határörizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./

I 157/1900.BM-HM. r. a csendőrségi szolgálati utasítás

V. FEJEZET.

Az őrskerület és a határátlépés, valamint a határszéli szolgálat szabályozása.*Őrskerület és csendőrkerületi terület átlépése.*

149. §.

Egyik m. kir. csendőr-őrskerületből a másikba, valamint az I-VI. számú m. kir. csendőrkerületek területén az egyik csendőrkerület területéről e másikba való átlépés meg van engedve.

Horvát-Szlavonországek területére való átlépés és viszont.

150. §.

Ha m. kir. Horvát-Szlavonországek területén, vagy viszont m. kir. horvát-szlavón csendőr (szűkebb értelemben vett) magyar területen kénytelen büntetendő cselekmény elkövetőjét üldözni, magát előbb az illető horvát-szlavón, vagy viszont magyar közigazgatási, illetve helyi hatóságnál bemutatni, és ha az üldözöttet elfogta, azt további eljárásra hivatott hatósághoz való átkísérés végett azonnal átadni, és ha az üldözés felhívás vagy megkeresés folytán történt, erről a felhívást vagy megkeresést intézett hatóságnak jelentést tenni, illetve értesítést adni tartozik.

A fentebb említett közigazgatási vagy helyi hatóságnál való bemutatkozás csak azon esetben tehető meg utólagosan, ha az előleges bemutatás által az üldözés eredménye kockázattalva lenne, p. o. ha az üldözött ilyenképpen az elfogatás alóli menekülésre, a büntetendő cselekmény nyomainak megsemmisítésére, vagy részesekkel való összebeszélésére, vagy a vizsgált eredményének más módon való meghiusítására időt nyerne.

Egyébiránt a m. kir. csendőrök a horvát-szlavon közbiztonsági, közegeknek, és ezek viszont a magyar közegeknek, ha erre felkéretnek, lehetőleg segédkezet nyújtani tartoznak.

Üldözések a monarchia másik államának határán túl.

151. §.

A monarchia másik állama határainak külön parancs, felhívás vagy engedély nélküli átlépése a csendőrségnek, a határátlépés tekintetében megtörtént külön megállapodások értelmében, kivételesen meg van engedve – a büntető törvények és a közbiztonság megóvása érdekében kiadott rendeletek ellen vétők közvetlen üldözése és elfogása céljából – a következő feltételek alatt, u. m. hogy:

- a, az üldöző csendőrök magukat szigorúan az illető állam törvényeihez tartásák;
- b, szolgálati ténykedésüket az illető terheltek üldözésén, illetőleg elfogásán túl ne terjesszék;
- a terheltek üldözése alkalmából a magyar állam határát átlépő csendőrök magukat a határhoz legközelebb fekvő községben (helységben) a közbiztonság fenntartására hivatott cs. kir. hatóságnál, vagy cs. kir. csendőr őrsnél, és ha ilyen helyben nincsen, a községi előljárásnál bemutassák oly célból, hogy azon kérdésre nézve ki eszközölje a további üldözést és az miképpen foganatosíttassék, megegyezés jöjön létre.

Ily üldözés alkalmával a monarchia másik állama területén elfogott egyén az ottani illetékes hatóságoknak adandó át.

Ha cs. kir. csendőrök, a monarchia másik államának területéről a magyar korona területére jöve, valamely m. kir. csendőr-őrsparancsnokságnál jelentkeznek, ezen parancsnok vagy helyettese a közigazgatási hatóságoknak, ha ez helyben van, erről rögtön szóbeli jelentést tenni, ha ez pedig nem lehetséges, vagy közigazgatási hatóság helyben nincsen, az üldözés folytatása végett kellő intézkedéseket megtenni és az esetet valamint az eredményt a közigazgatási hatóságnak azonnal, saját csendőrszakasziparancsnokságának pedig az »Eseményi jelentés«-ben jelenteni tartozik.

Az államhatár átlépése más esetekben.

152. §.

Magyarország határának külön parancs, illetve felhívás vagy engedély nélkül szolgálatban vagy szolgálaton kívül való átlépése a csendőrségnek szigorú büntetés terhe alatt tilos. Ezen tekintetben kivételnek csak akkor és annyiban van helye, a mikor és a mennyiben ezt a 151. §-ban foglalt rendelkezések, vagy a szomszédos külföldi államokkal létrejött cartellszerződések, melyek a csendőr kerületi parancsnokságoknak, a csendőrséggel való közlés végett, részletesen tudtul adatnak, megengedik.

E tárgyban az 1888. évi XIV. t.-cz alapján kiadott »Határőrizeti utasítás« rendelkezései is mérvadóak.

Határszéli szolgálat.

153. §.

Ha a csendőrség az ország határszélén teljesít szolgálatot, kiváltképpen az utlevélrendészeti szabályok kezelésére kell fokozott figyelmet fordítania és leginkább arra felügyelnie, hogy csavargók, kémek vagy a biztonságra egyébképpen veszélyes

egyének belopódzása lehetőleg megakadályoztassék. Ha a határszáron való portyázás alkalmával csempészek vagy a vámszabályok egyéb áthágói találatnak, azok a legközelebbi vám- vagy pénzügyi hatósághoz kísérendők; ha azonban az illető büntetőbírószék üldözendő, vagy más, mint vám- vagy jövedéki kihágási eljárás alá eső tett elkövetésével terhelhetik, őt a vizsgálóbíróknak, illetve a közelebb eső járásbírósnak, egyéb esetekben a közigazgatási hatóságnak kell átadni.

A magyar-román határt útlevél vagy igazolvány nélkül átlépő egyéneket, kiknél elvámolás alá eső tárgyak nem találtak, és kiket a pénzügyőrség, vám- vagy belépő állomás hivatal, esetleg közigazgatási hatóság kirendeltségei latartóztattak, az ott helyben állomásozó, vagy a közelben levő csendőrök köteles átvenni és az illetékes szolgabíróhoz (rendőrkapitányhoz) kísérni; köteles egyúttal minden 24 órában egyszer a vámhivatal, illetve pénzügyőrségnek vámolás, illetve jövedéki elbírálás szempontjából átadott egyének közül azokat, kiknek ügye a jelzett szempontból már letárgyaltatott, szintén átvenni, és ugyancsak az illetéke közigazgatási hatóság székhelyére kísérni. Egyébként pedig a »Határőrizeti utasítás«-ban foglalt rendelkezések szerint kell eljárni.

Forrás: PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. II. kötet *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./

VIII. sz. melléklet

48 999/1912.BM.kr. határszéli külszolgálat átvétele a Magyar Királyi Csendőrség által

határszéli külszolgálatnak átvétele a m. kir.
csendőrség által.

Az 1912. évi állami szükségleteket tárgyaló költségvetésre vonatkozó ez évi V. törvénycikk rendelkezéséből kifolyólag a m. kir. határrendőrségi őrségeket egész Magyarország területén 1912. évi május hó 1-ével beszüntetem és ezzel egyidejűleg az ezen határrendőr őrségek által végzett teendők foganatosításával – a csendőrségre nézve fennálló törvények és szabályok érvényben tartásával – a magyar királyi csendőrséget bízom meg.

Fentiekből kifolyólag a határrendészeti teendőknek a m. kir. csendőrség által való átvétele és azoknak miként való teljesítésére nézve az alábbiakat rendelem:

A / alatt csatolt A.) Kimutatásban feltüntetett határrendőri őrségek laktanyái, berendezési tárgyai, irodai- és szolgálati könyvei, a határrendőrlégénység fegyverzete, szerelvénye (kard, derékszíj és kardhüvelytáska) és lőszere, látszócsövei, valamint a leltárilag nyilvántartott egyéb itt fel nem sorolt kincstári tárgyak, a határrendőri őrségek székhelyen állomásozó, illetőleg azokhoz legközelebb levő csendőrőrsök parancsnokai által leltárilag és jegyzőkönyvileg a legszigorúbb pontossággal átveendő, az átvételt eszközölt őrsparancsnokságok által további intézkedésemig biztosan megőrzendők és az átadás, illetőleg átvételről szóló jegyzőkönyvek – a leltárakkal együtt – a csendőrkerületi parancsnoksághoz felterjesztendők.

Ezúttal megjegyzem, hogy a polgári határrendőri személyzetnek addig, míg megfelelő kisebb méretű pisztollyal ellátható lesz, a Frommer-féle pisztoly és lőszere meghagyandó, a leltár betérjesztése alkalmával tehát pontosan hozzám bejelentendő, hogy az említett határrendőrségi legénység ideiglenes használatában hány Frommer-féle pisztoly és hozzávaló töltény hagyott.

Azon helyeken azonban, hol a határrendőri őrségek eddigi állomáshelyein 1912. évi május hó 1-jével határrendőri kirendeltségek állíthatnak fel, a laktanyák és azok berendezési tárgyai csak azon esetben veendő át, ha azokra a határrendőrségnek szüksége nincs; minélfogva minden átadás, illetőleg átvétel előtt a csendőrkerületi parancsnokságok az illetékes határszéli rendőrkapitányságokkal közvetlenül lépjenek érintkezésbe és azokkal történt megállapodás alapján intézkedjenek az illetékes őrségekkel szemben az átadás, illetőleg átvétel mikor és ki által történő eszközlése iránt.

Az őrsökről beérkezett jegyzőkönyvek és leltárak a kerületi parancsnokságok által és pedig minden egyes átvételről külön-külön hozzám felterjesztendők, s egyúttal a felterjesztés kapcsán javaslat teendő arra nézve, hogy az átvett laktanyák, – amennyiben azok bérlete a határrendőrség részéről fel nem mondott – és a berendezési tárgyak a csendőrség céljaira mennyiben volnának felhasználandók.

Az átvett irodák, szolgálati könyvek, az átvételt eszközölt csendőrőrsök által az őrsirodában őrzendők meg, míg a határrendőrségek által vezetett előjegyzések, melyek a határszéli szolgálatot teljesítő csendőrőrsöknek esetleg szintén szükségesek – mindaddig, míg a határszéli szolgálat mikénti ellátására vonatkozó egyöntetű utasítás valamennyi csendőr-álosztály részére kiadható lesz – ezen őrsök által tovább vezetendők.

Vulkán, Szurduk, Bodzakraszna, Ósáncz és Gyergyóbékáson elhelyezett csendőrőrsöket az útlevélvizsgálattal és a bélyegtelen határszéli útiigazolványok kiállításával is megbízom, minélfogva ezen őrsök által az ottani határrendőrségektől az ehhez szükséges nyomtatványok és bélyegzők is átveendő.

Ezen utóbbi szolgálat teljesítése körül azonban az illetékes őrsök a legnagyobb lelkiismeretességre és pontosságra utasítandók s ez irányban az őrs (járás)-parancsnok személyileg felelőssé teendő.

Miután pedig a határrendőrség folyó évi május hó 1-től csak azon hivatalok székhelyén végzi az útlevél vizsgálatot, ahol az magában a hivatalos helységben végezhető, a már említett őrsökon kívül még a következő kirendeltségek állomáshelyein levő őrsök is tartoznak útlevélvizsgálatot végezni és pedig Predealon, Gyergyótölgyesen, Sósmezőn, Vodiczán, Vöröstoronyban és Gyimesbükkön, de csak a kirendeltségtől távollevő közuton a határkapunál.

Ezen a helyeken a határkapunál őrház van, amely őrházak a berendezéssel együtt az ottani őrsparancsnokságok által két példányban kiállítandó leltár és jegyzőkönyv mellett szintén átveendő, s a jegyzőkönyv és leltár egyik példánya hozzám felterjesztendő. Ezen három utóbbi helyen azonban a határszéli útiigazolványok kiállítását az ottani kirendeltség fogja végezni.

A határrendőr-őrségek megszűnése következtében a határrendőrség őrszemélyzetének egy része a m. kir. csendőrség kötelékébe lép át, míg a határrendőrségnél visszamaradó határrendőrök végrehajtó szolgálatban fognak alkalmaztatni, egyenruhában kardosan és a szükséghez képest polgári ruhában is fognak szolgálatot végezni, amiből folyólag a fegyveres közegeket igénylő végrehajtó szolgálat ellátása a határrendőrségi hatóságok területén a m. kir. csendőrség feladatát képezendi.

A határrendőrségi legénység a titkos megfigyeléseken kívül határszéli szolgálatot csak annyiban fog végezni, hogy a

Zsolna-Czacza,
Lipótvár-Pozsony,
Érsekújvár-Pozsony,
Győr-Királyhida,
Lövé-Sopron,
Eszterháza-Sopron,

Kabold-Veperd-Sopron,
Felsőfőhéregyháza-Sopron,
Nagykanizsa-Csáktornya,
Ujdombóvár-Gyékényes,
Szabadka-Ujgombos,
Topolya-Ujvidék,

közötti vasúti mozgó vonatok rendszeres megvizsgálását eszközlik.

Az itt fel nem sorolt és a kivándorlás hathatósabb ellenőrzése végett esetleg szükséges egyéb, az országból kivezető vasúti és főbb útvonalak ellenőrzése a csendőrség kötelességét képezzenti, amire nézve a csendőrkerületi parancsnokságok a határszéli rendőrkapitányságok meghallgatása alapján a szükséghez képest az intézkedéseket estről-esetre saját hatáskörükben tegegyék meg.

A // csatolt B.) Kimutatásban *-gal megjelölt helyeken a m. kir. csendőrség köteles minden, az ország belsejéből érkező vonatonál és gőzhajónál, vasút, illetőleg hajóúgyeleti szolgálatot teljesíteni és azonkívül a leszállított kivándorlóknak a határrendőrhatóságok hivatalos helyiségébe való bekísérésénél, azoknak ott való megvizsgálásánál, az erre hivatott határrendőrközegeknek, mint karhatalom, a szükséges segédkezést megadni.

A külföldiek lakhatására vonatkozó 1903:V. t.-cikkben foglalt teendőket a határrendőrség személyzete csak azon városokban és községekben teljesíti, hol határrendőrkapitányság vagy kirendeltség van, a határrendőrség hatósága alá tartozó többi helyeken – a rendezett és törvényhatósági joggal felruházott városok kivételével – ezen teendők végzése a csendőrség kötelességévé tétetik.

Ezen teendők a következők:

1. Ellenőrzése annak, hogy a határrendőrség hatósága területére érkezett, vagy onnan eltávozó külföldiek szabályszerűen be- illetőleg ki lettek-e jelentve?

2. Hogy a hatósági területen 15 napnál tovább tartózkodó külföldiek állandóan itt akarnak-e lakni, s ha igen, lakási szándékukat az illetékes hatóságnál bejelentették-e?

3. Megfigyelése a hatósági területen tartózkodó külföldieknek abból a szempontból, hogy itteni tartózkodásuk nem aggályos-e, s nem lennének-e az 1903: V. t.-c. 10. §-a alapján az ország területéről kitiltandók?

Miután a határrendőrség toloncszállítmányok és foglyok kísérésére fegyveres őrközöttekkel nem fog rendelkezni, a községi vagy városi rendőrközegek ezen szolgálatokra pedig igénybe nem vehetők, ennek következtében a határszéli rendőrkapitányság vezetője vagy helyettese (a határrendőrségi kirendeltség vezetője vagy helyettese, amennyiben az utóbbi az intézkedő személyzethez tartozik) jogosult ezen szolgálatok végzésére a saját hatósága területén működő csendőrörsöket esetről-esetre felhívni.

A csendőrségi II. Szolgálati Utasítás 81. §-ában foglalt rendelkezések a határrendészeti szolgálatot illetőleg tehát egyenlőre a fentieknek megfelelően módosulnak.

Pozsony és Sopron sz. kir. városok közönsége hozzájárult ahhoz, hogy az ezen városok területén a határrendőrség fegyveres közegei által eddig végzett szolgálatok a m. kir. csendőrség által végeztessenek; ennél fogva ezen városokban ezen szolgálat 1912. évi május hó 1-jével a csendőrség által átveendő, míg Újvidék sz. kir. város területén ezen szolgálat további rendelkezésemig a csendőrség által nem teljesítendő.

Mindkét – előlmegevezett – törvényhatósági joggal felruházott városban egyébként a városi rendőrségnek hatósági jogköre az ottani vasúti, illetőleg gőzhajó-állomásokra nézve ezért érintetlen marad s a törvényhatósági városi rendőrség a hivatásához tartozó közrend fenntartásán kívül, a vasúti és gőzhajó-állomásokon megfigyelő szolgálatot is bármikor végezhet.

Ugyanez áll egyébként a rendezett tanácsú városokra is.

A jelen rendeletben foglaltakból kifolyólag felhívom a kerületi parancsnokságokat, hogy a határrendészeti teendők kifogástalan és pontos teljesítése végett a szükségesnek mutató intézkedéseket saját hatáskörükben sürgősen és a lehető legalaposabban tegyék meg, a már eddig eszközölt megerősítések felül esetleg még szükségesnek mutató őr (különítmény) megerősítéseket saját összes állományukból foganatosítsák és a szolgálatnak átvételét hozzám jelentésükkel be.

A határszéli rendőrkapitányt, annak helyettesét, a határrendőrségi kirendeltség vezetőjét és annak helyettesét (utóbbi azonban csak akkor, ha az intézkedő személyzethez tartozik), a határrendészeti teendők ellátása tekintetében a hatóságuk területén működő m. kir. csendőrörsöket illetőleg ugyanazon jog illetvén meg, mint a közigazgatási hatóságokat, ennél fogva a határszéli rendőrkapitányságok területén működő csendőrörsök utasítandók arra, hogy a fennebb említett határrendőrhatóságok részéről a saját hatáskörükben hozzájuk intézett hivatalos felhívásoknak eleget tenni tartoznak.

Külön ezúttal is hangsúlyozni kívánom, hogy a csendőrségi tisztai alosztályok a határszéli rendőrkapitányságok és kirendeltségek vezetőivel (tisztselével) a kölcsönös egyetértő jó viszonyt és a szolgálat érdekében fekvő egymással való gyakori érintkezést tartsák fenn, miből folyólag a csendőrségi tisztai alosztályok utasítandók arra, hogy a határrendőrséggel való súrlódások és kellemetlenségek kikerülése céljából az alárendelt legénységüket minden alkalommal intsék és oktassák, hogy ebbeli köteleiket pontosan és híven teljesítsék.

Kételyek vagy aggályok esetében az őrsök által szolgálati úton a szárnyparancsnokságnak teendő jelentés, mely utóbbi ezen jelentésekkel a szabályok értelmében jár el s csak amennyiben ily kételyek vagy aggályok a szárnyparancsnokságok által, saját hatáskörükben el nem oszlathatók, úgy a kerületi parancsnokságokhoz, az utóbbiak által pedig hozzám teendő jelentés.

Továbbá felhívom a kerületi parancsnokságokat, hogy az alosztályok által a határrendészeti szolgálat terén kifejtett tevékenység eredményéről, további rendelkezésemig, minden hó 10-ére hozzám kimerítő jelentést terjesszenek fel.

Végül a m. kir. határszéli rendőrségi kapitányságokhoz e tárgyban folyó évi 58,320/V-a. szám alatt kiadott rendeletnek *) a kerületi parancsnokság és alárendelt szárnyparancsnokságok részére szükségelt számú példányait, tudomásulvétel és mihez tartás végett mellékelten megküldöm.

Budapesten, 1912. évi április hó 13-án.

A minister helyett

Jakabffy s. k.

államtitkár

*) B. K. 1912. évf. 136. lapon.

I. melléklet a 48999/1912. B. M. sz. körrendeletre

A.) Kimutatás

azon határrendőr-őrségekről, melyek 1912. évi május hó 1-ével megszűnnek

Melyik csendőr-kerület területén	Vármegye	Megszűnő határrendőr-őrség megnevezése	Melyik csendőr-kerület területén	Vármegye	Megszűnő határrendőr-őrség megnevezése	
I.	Besztercze-Naszód	Tihucza	II.	Torontál	Borcsa	
IV.	Máramaros	Papfalva		Temes	Kevevára	
	Bereg	Volócz		Krassó-Szörény	Temessziget	
		Alsóvereczke			Báziás	
	Zemplén	Zemplén-Oroszi			Belobreszka	
	Sáros	Felsővízköz			Ómoldova	
	Szepes	Poprádremete			Drenkova	
Szepesófalva		Szvinicza				
V.	Liptó	Rózsahegy-Fonógyár		VII.	Hunyad	Vulkán
		Árva			Alsókubin	Szurduk
	Trencsén	Fehérhalom	Háromszék		Bodzakraszna	
		Morvamogyoród	Sósmező			
	Nyitra	Jókkút	Brassó		Hosszúfalva	
VI.	Sopron	Lajtaszentmiklós	Csík	Gyergyóbékás		
	Vas	Pinkafő				
		Gyanafalva				
		Muraszombat				

II. melléklet a 48999/1912. B. M. sz. körrendeletre

B.) Kimutatás

Magyarország területén elhelyezett m. kir. határszéli rendőrkapitányságokról és azok kirendeltségeiről

A m. kir. határszéli rendőrkapitányság megnevezése	A kirendeltség állomáshelye	A m. kir. határszéli rendőrkapitányság megnevezése	A kirendeltség állomáshelye
Máramarossziget	Felsővisó	Sopron	Gyanafalva*†
	Kőrösmező*		Muraszombat*†
	Ökörmező		Csáktornya*
Munkács	-		Gyékényes*
Ungvár	Mezőlaborcz*	Újvidék	Gombos*
	Nagyberezna*		Palánka*†
Liptószentmiklós*	Poprád*	Pancsova*	Kevevára*†
	Túróczszentmárton*	Orsova*	Orsova vasúti telep*
Bártfa*	Lubotény*	Nagyszeben*	Verestoronny*
	Sztrapkó		Petrozsény*
Zsolna	Csacza*	Brassó	Predeál*
	Hóllak*		Gyimesbükk*
	Trsztena*		Gyergyótölgyes
Pozsony	Királyhida*	Besztercze *	Sósmező†
	Nagyszombat*†		-
	Szakolcza*†		

*-gal megjelölt helyeken vasút, illetőleg gőzhajóállomás-ügyelet végzendő (kivéve Újvidék várost)

†-tel megjelölt helyeken a kirendeltség a határrendőri őrségek megszűnésével állítatik fel

Forrás: PARÁDI József: Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században. II. kötet Csendőrség a határőrzetben. Budapest, 2003, Tipico Design. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./